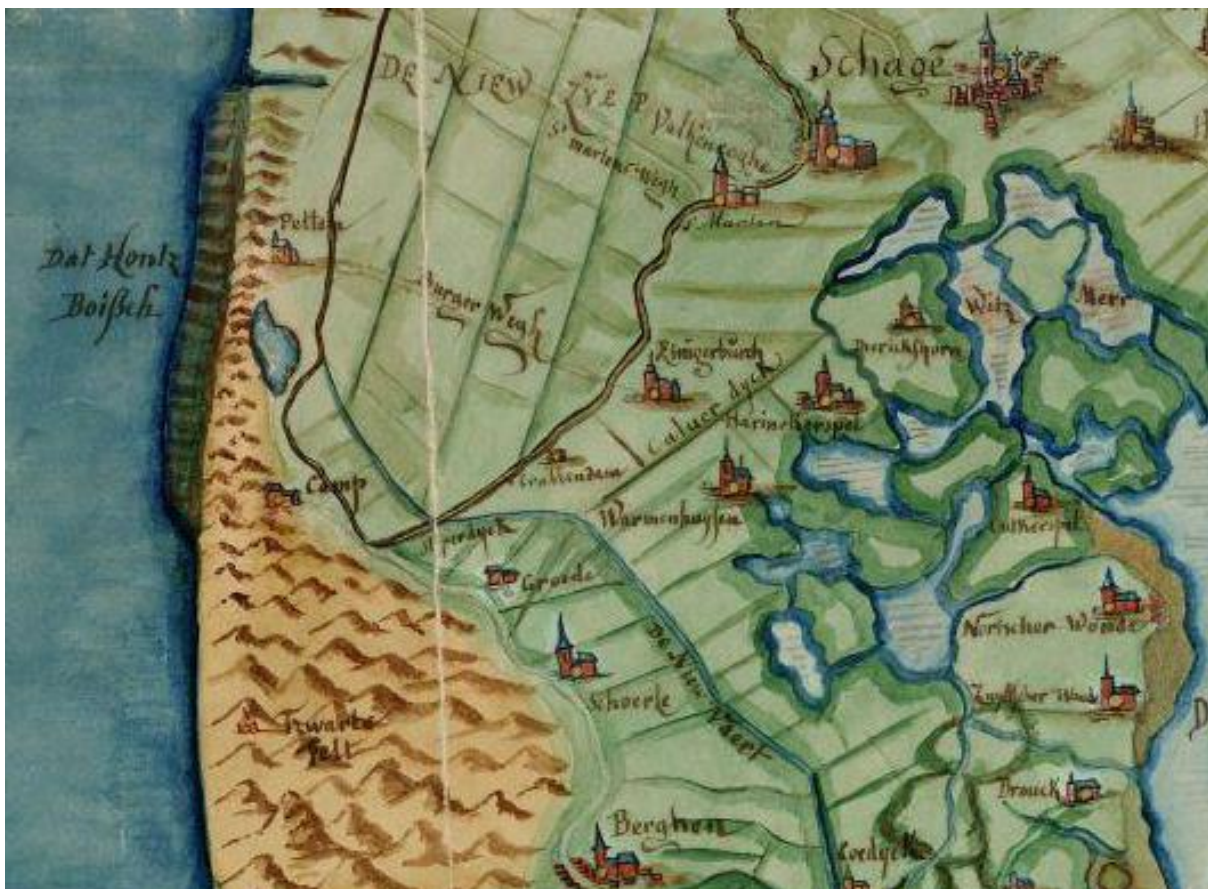

Tuitjenhorn, Kalverdijk

Bureauonderzoek naar de archeologische waarde
van een perceel gelegen aan de Kalverdijk 91 te Tuitjenhorn

Opdrachtgever: Familie J.C.Baas

Bevoegd gezag: Gemeente Schagen (Mw. L.Bakker-Rinkel)

Uitvoerder: Archeocultura (F.Diederik)

Archeocultura rapport nummer 117

Schagen, maart 2015

Afb schutblad: detail van de kaart van Christiaan Sgrooten, met centraal gelegen het dorp 'Haringkerspel'.

1.0	Samenvatting	pag. 4
1.1	Doel en vraagstelling	pag. 5
1.2	Werkwijze	pag. 5
1.3	Beleidskaders	pag. 6
1.4	Huidige Situatie	pag. 8
1.5	Toekomstige situatie	pag. 8
2.0	Bureauonderzoek en verwachtingsmodel	pag. 10
2.1	Geologie	pag. 10-15
2.2	Historische ontwikkeling van de Geestmerambacht	pag. 16-23
2.2.1	Prehistorie en Romeinse Tijd	pag. 16
2.2.2	Vroege Middeleeuwen	pag. 18
2.2.3	Late Middeleeuwen	pag. 20
3.1	Bekende archeologische waarden	pag. 23
4.0	Archeologisch verwachtingsmodel	pag. 25
5.0	Conclusie en aanbeveling	pag. 26
6.0	Gebruikte literatuur	pag. 27
6.1	Digitale beeldarchieven	pag. 29

1.0 Samenvatting

Archeocultura heeft in opdracht van de familie Baas een bureauonderzoek uitgevoerd voor een perceel gelegen aan de Kalverdijk 91 te Tuitjenhorn. De aanleiding voor het onderzoek wordt gevormd door het voornemen van de eigenaar een nieuw woonhuis op te richten.

Het plangebied ligt aan de zuidzijde van de Kalverdijk, binnen een contour waarbinnen een archeologievergunning nodig is bij grondverstoringen dieper dan 35 cm en over een oppervlakte die groter is dan 50 meter². De oppervlaktenorm wordt gehaald en doordat heipalen en sleuven voor aan te brengen infrastructurele werkzaamheden ook de diepere ondergrond zullen raken, kan worden verwacht dat eventuele archeologische resten zullen worden verstoord.

De Gemeente Schagen stelt als eis dat een onderzoek naar de eventuele archeologische waarden op het terrein zou worden ingesteld.

Dit bureauonderzoek is uitgevoerd door Archeocultura uit Schagen.

De conclusie is dat het zeer waarschijnlijk is dat er archeologisch interessante grondlagen aanwezig zijn, maar dat de mate van verstoring door de voorgenomen bouwwerkzaamheden op eventueel aanwezige archeologische resten onduidelijk is, aangezien niet bekend is op welke diepte ten opzichte van het maaiveld zich eventuele archeologische resten bevinden.

Om vast te stellen waar archeologisch waardevolle lagen aanwezig zijn, wordt geadviseerd om ter plekke van de nieuwbouw een tweetal proefsleuven te laten graven. Dit onderzoek moet de diepteligging en mogelijke gaafheid van archeologische lagen in kaart brengen en ook duidelijk maken wat er verstoord is tijdens de sloopwerkzaamheden van maart 2015.

1.1 Doel en vraagstelling van het bureauonderzoek:

Het doel van het bureauonderzoek is het verkrijgen van inzicht in bekende en te verwachten archeologische waarden in en om het plangebied. Op basis van de verworven informatie wordt een archeologisch verwachtingsmodel voor de bouwlocatie opgesteld.

De volgende vragen zullen, indien mogelijk, beantwoord worden:

- . Wat is de bodemopbouw en de vermoedelijke intactheid van het bodemprofiel binnen het plangebied?
- . Zijn er behoudens waardige archeologische zaken in het onderzoeksgebied aanwezig?
- . Is aanvullend onderzoek door middel van karterende of waarderende boringen of proefsleuven noodzakelijk?

Het antwoord op deze vragen zal worden verwerkt in een archeologisch verwachtingsmodel voor het plangebied, waarbij aangegeven zal worden of een nader onderzoek door middel van karterende boringen of door middel van proefsleuven nodig zal zijn of niet.

1.2 Werkwijze

Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform de eisen van de kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, 3.2) en bestaat uit de volgende onderdelen:

- 1 beschrijving van de huidige situatie en de toekomstige situatie (KNA LSO2);
- 2 beschrijving van de historische situatie en de landschappelijke ontwikkeling (KNA LSO3);
- 3 beschrijving van de bekende archeologische waarden (KNA LSO4);
- 4 het opstellen van een archeologisch verwachtingsmodel (KNA LSO5).

Om tot een gefundeerd archeologisch verwachtingsmodel te komen is voor het onderzoek relevant bronnenmateriaal geraadpleegd.

De gegevens voor het bureauonderzoek zijn ontleend aan:

- . Archis, het geautomatiseerde archeologische informatiesysteem voor Nederland. Onderdelen hiervan vormen de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW);
- . geomorfologisch, bodemkundig, topografisch en historisch kaartmateriaal;
- . archeologische bronnenkaart en beleidsadvieskaart van de gemeente Schagen;
- . archeologische rapporten en publicaties;
- . aanvullende informatie van lokale archeologen en of historici.

1.3 Beleidskaders

Rijksbeleid

De Wet op de Archeologische Monumentenzorg is op 1 september 2007 in werking getreden. De nieuwe wet heeft zijn beslag gekregen via een wijziging van de Monumentenwet 1988, aanpassingen in de Wet op de Ruimtelijke Ordening (WRO) en enkele andere wetten en met de invoering van de Wabo (2010). Met de nieuwe Wet op de Archeologische Monumentenzorg is het accent komen te liggen op het streven naar het behoud en beheer van archeologische waarden in de bodem (in situ) en het beperken van (de noodzaak van) archeologische opgravingen.

Uitgangspunt van het nieuwe beleid is tevens het principe 'de verstoorder betaalt'. Bij het voorbereiden van werkzaamheden die het bodemarchief kunnen verstoren, dient onderzocht te worden of daardoor archeologische resten beschadigd kunnen worden.

Als uit het onderzoek blijkt dat er archeologische waarden aanwezig zijn en deze niet ter plaatse behouden kunnen blijven, dan dient de initiatiefnemer van het werk de kosten te dragen die gepaard gaan met het opgraven en conserveren van de plaats. Met de introductie van de nieuwe wet zijn de kerntaken en bestuurlijke verantwoordelijkheden van gemeenten veranderd. Eén van de belangrijkste consequenties is, dat gemeenten een centrale rol is toegekend in de bescherming van archeologisch erfgoed. In de wet is bepaald, dat gemeenten door inzet van een planologisch instrumentarium het archeologisch belang dienen te waarborgen. Bescherming van het archeologisch erfgoed kan onder meer vorm krijgen door in bestemmingsplannen regels ter bescherming van bekende en te verwachten archeologische waarden op te nemen. In de regelgeving is vastgelegd dat in het kader van een omgevingsvergunning van de aanvrager geëist kan worden dat hij een rapport overlegt waarin de archeologische waarde van het te verstoren terrein voldoende is vastgesteld. Voor de toetsing van archeologische waarden is een archeologisch bestel ontwikkeld, waarmee de archeologische waarde van een terrein bepaald kan worden door middel van een getrappt systeem van onderzoek. In het kader van het vrijstellingsbesluit volstaat in eerste instantie een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek (IVO-K).

Gemeentelijk beleid

Met de invoering van de Wet op de archeologische monumentenzorg in 2007 is de verantwoordelijkheid voor het bodemarchief gedelegeerd aan gemeenten. Gemeente Schagen beschikt derhalve over eigen archeologiebeleid en treedt op als bevoegd gezag.

Verder zijn de landelijke en provinciale richtlijnen leidend voor het opstellen en toetsen van het onderhavig onderzoek.

. Is aanvullend onderzoek door middel van karterende of waarderende boringen of proefsleuven noodzakelijk?

. Is aanvullend onderzoek door middel van karterende of waarderende boringen of proefsleuven noodzakelijk?

1.4 Huidige situatie

De huidige situatie is helaas niet gelijk aan de aanvangssituatie voor het traject voor het verkrijgen van een omgevingsvergunning, omdat de aanwezige opstallen met funderingen en kelders recent zijn verwijderd. Het terrein ligt nu als braak bouwterrein zonder opstallen.

1.5 Toekomstige situatie

De bebouwing zal gaan bestaan uit een woonhuis met aangebouwde garage. Voor de bouw hiervan zullen diepere ingrepen in de bodem nodig zijn, evenals voor de aanleg van nutsleidingen en afvoeren. Hierdoor zal een eventueel aanwezig archeologisch bodemarchief in sterke mate kunnen worden aangetast.

Afb 1 maten van het woonhuis in de bebouwde omgeving.

Afb. 2. De situatie voor de sloop

Afb. 3 Contouren van het bestemmingsplan 'Trambaan'; waaruit blijkt in welk regiem het plangebied valt.

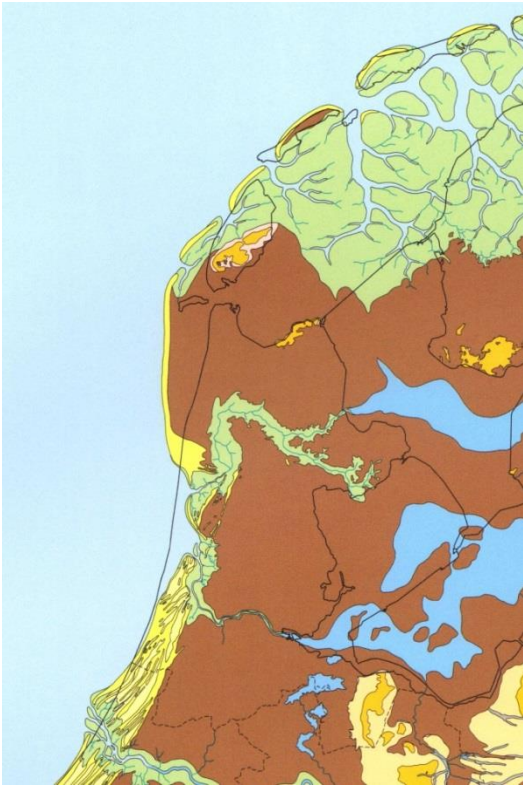
2 Bureauonderzoek en verwachtingsmodel

2.1 Geologie Geestmerambacht

Tijdens de verschillende ijstijden in het pleistoceen lag de zeespiegel ruim 80 meter lager dan tegenwoordig. Het zeewater was toen namelijk opgeslagen in grote ijskappen in Canada en Noord-Scandinavië. Het Noordzee bekken lag grotendeels droog en er was sprake van een toendra-achtige vlakte, waarvan ook het onderzoeksgebied bij Eenigenburg onderdeel uitmaakte.

Door de relatief snelle temperatuurstijging aan het einde van het pleistoceen (circa 11.000 tot 9.000 voor Chr.) smolten de ijskappen en steeg het niveau van de zeespiegel sterk. De afnemende druk van de smeltende ijskappen leidde tot een stijging van de bodem in Scandinavië. Om het zogenaamde isostatische evenwicht in de aardkorst te compenseren, daalde hierdoor de bodem in Nederland. In het Nederlandse kustgebied vond dan ook een relatief grote zeespiegelstijging plaats. Vooral in het Atlanticum (7.000 tot 3.900 voor Chr.) werd door een blijvende stijging van de zeespiegel een dik pakket afzettingen gevormd. Voor de kust van Noord-Holland lag echter, door de relatief hoge ligging van het pleistocene zand, een gesloten duinenboog die ter hoogte van Bergen begon en doorliep tot en met Vlieland. Hierdoor heeft het onderzoeksgebied vooral te maken gehad met het getijdengebied dat zich ten zuiden van Alkmaar vormde. Dit getijdenbekken verplaatste zich door de stijging van de zeespiegel steeds verder landinwaarts. Langs de randen hiervan bevond zich een moerassige zone waarin zich laagveen vormde (basisveen). Pas vanaf ongeveer 3900 voor Chr. steeg de zeespiegel minder snel en werd de getijdengeul die van onder Bergen tot voorbij Schagen liep, langzaam opgevuld met zand en klei. In de lagune achter de kustlijn was opnieuw sprake van veengroei (Hollandveen) in de voormalige getijdenbekkens. Omdat de kustlijn

nog niet geheel gesloten was (de zeegaten van Bergen en van Alkmaar waren deels nog open) en de zeespiegel nog wel steeg, heeft de zee de laagveenmoerassen van tijd tot tijd opgeruimd. Hierdoor kon het achterliggende gebied blijven ontwateren, daalde het oppervlak en werd het laagveen door de zee overstromd.

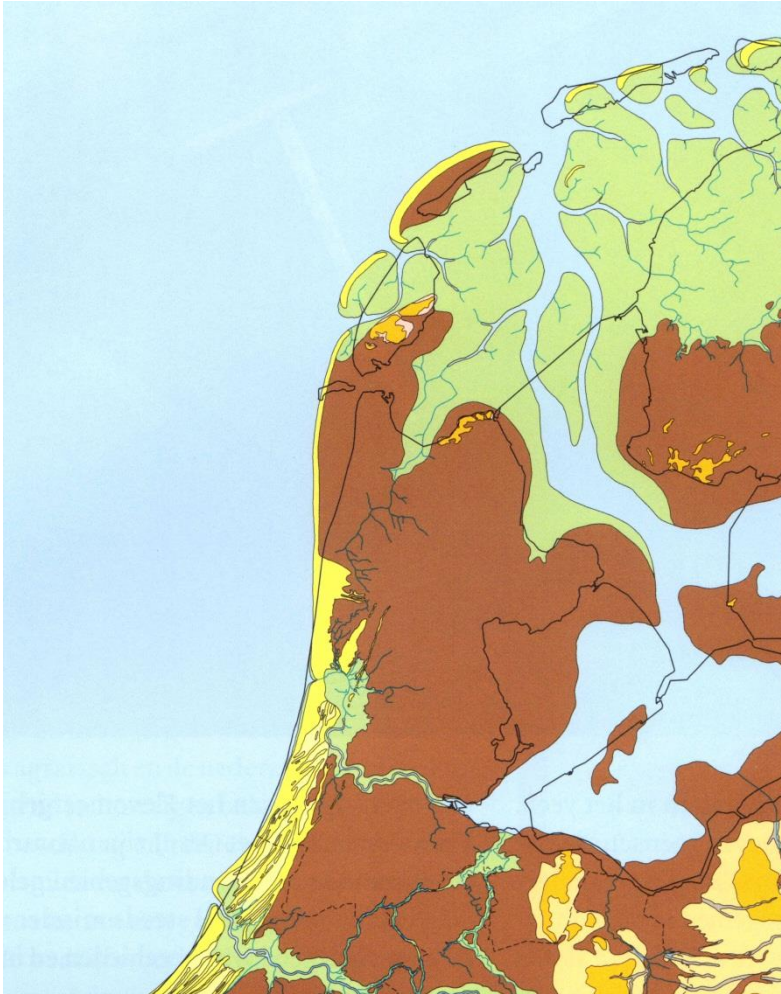
Afb 4 Landschappelijke situatie in het midden van de Bronstijd.

Tijdens deze overstromingen werden klei en slib afgezet. Deze afzettingen zorgden voor ophoging van het gebied waardoor de zee weer minder invloed kreeg en zich een nieuw veengebied kon ontwikkelen. Door deze afwisseling ontstond een gelaagd pakket van veen en klei- en zandafzettingen doorsneden door getijdengeulen. Van deze geulen zijn twee hoofdtakken in Noord-Holland te onderscheiden. Eén van de zijtakken heeft in de richting van Schagen gelegen. Het plangebied ligt in aan de rand van de toenmalige wad/kweldergronden en het hoger gelegen veen.

In ongeveer 1.800 voor Chr. sloot het zeegat van Bergen zich en had de zee minder invloed op het achterliggende gebied van geulen, kwelders en laagveen. Hierdoor werd bewoning mogelijk op de hoger gelegen kreekruggen. Er vonden voorlopig geen grote inbraken meer plaats en de veenmoerassen veranderden in hoogveenkussens. In de Geestmerambacht en bij Schagen zijn inmiddels drie woonplaatsen vastgesteld uit de overgang van Vroege naar Late Bronstijd.¹ Rond 1600 v. Chr. is er echter een korte periode geweest van verhevigde zee-invloed, waardoor vrijwel het gehele westelijk deel van de voormalige lagune opnieuw werd afgedekt door een laag zavelige klei. Na 1600 v. Chr. was bewoning in het gebied achter het voormalige zeegat van Bergen door verhoging van de grondwaterstand en toenemende vernatting voorlopig niet meer mogelijk. Pas toen een groot deel van het gebied was bedekt door veenkussens die een gemiddelde dikte van ruim een meter hadden en de afwatering door een stelsel van veenriviertjes werd verzorgd, kon de mens terugkeren naar het gebied. Dit heeft plaatsgevonden rond 350 v. Chr. Vanaf die tijd is het voormalige kweldergebied, de Zijpe, waarin de latere rivier de Rekere de hoofdslagader van de Geestmerambacht vormde, de voornaamste afwatering. De gebieden verder oostelijk waren echter onbegaanbare veenmoerassen. Het plangebied ligt op de overgang van een mogelijk bewoonbaar oud kwelderlandschap en een woest veenmoeras. In de tweede en derde eeuw werd er op zeer veel plaatsen gewoond en waren er handelscontacten met de Romeinen die ten zuiden van de Rijn woonden. In de derde eeuw neemt op veel plaatsen de wateroverlast toe en worden de laagst gelegen woonplaatsen overstroomd, waardoor een dun laagje zeer vette klei wordt afgezet. Op andere plaatsen weet zich bewoning te handhaven tot

¹ De vindplaats in de Geestmerambacht aan de Wagenweg (Peter Vos, in voorbereiding)

ver in de vierde eeuw. Inmiddels is er op de natte laagste punten weer sprake van veengroei, waardoor de venen hoger worden.

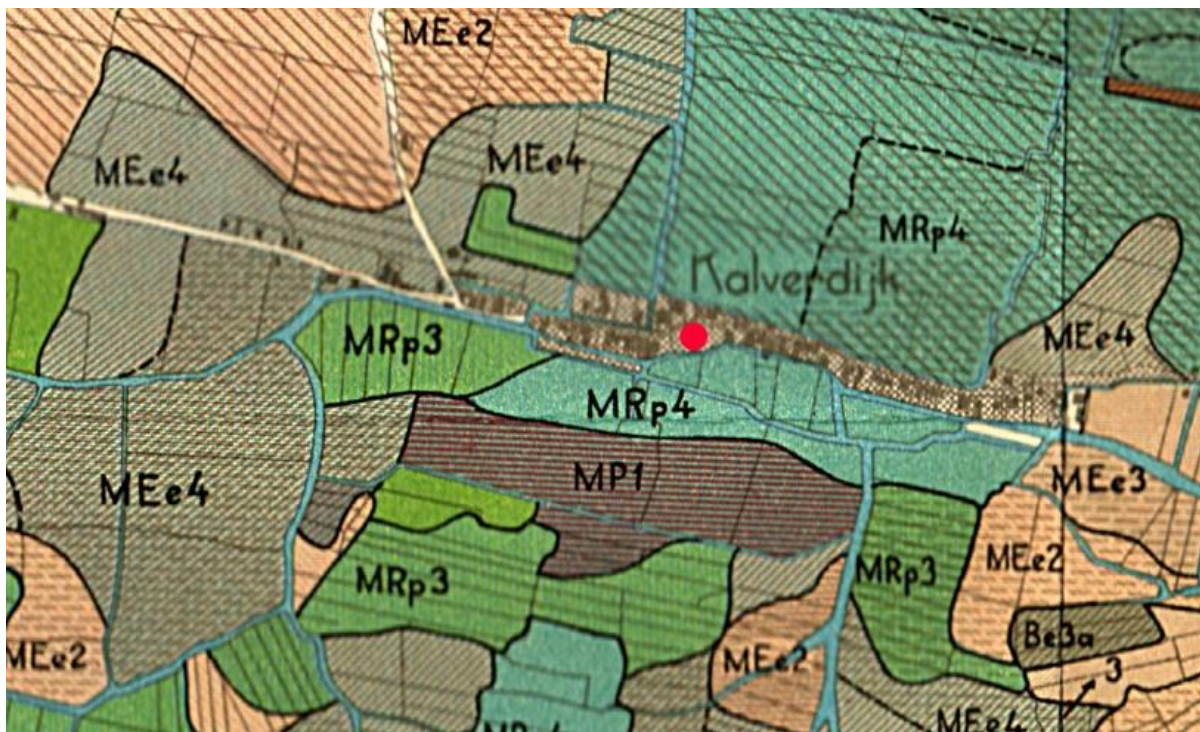

Afb. 5 Landschapsreconstructie Romeinse Tijd met daarin de belangrijkste afwatering naar het noorden getekend.

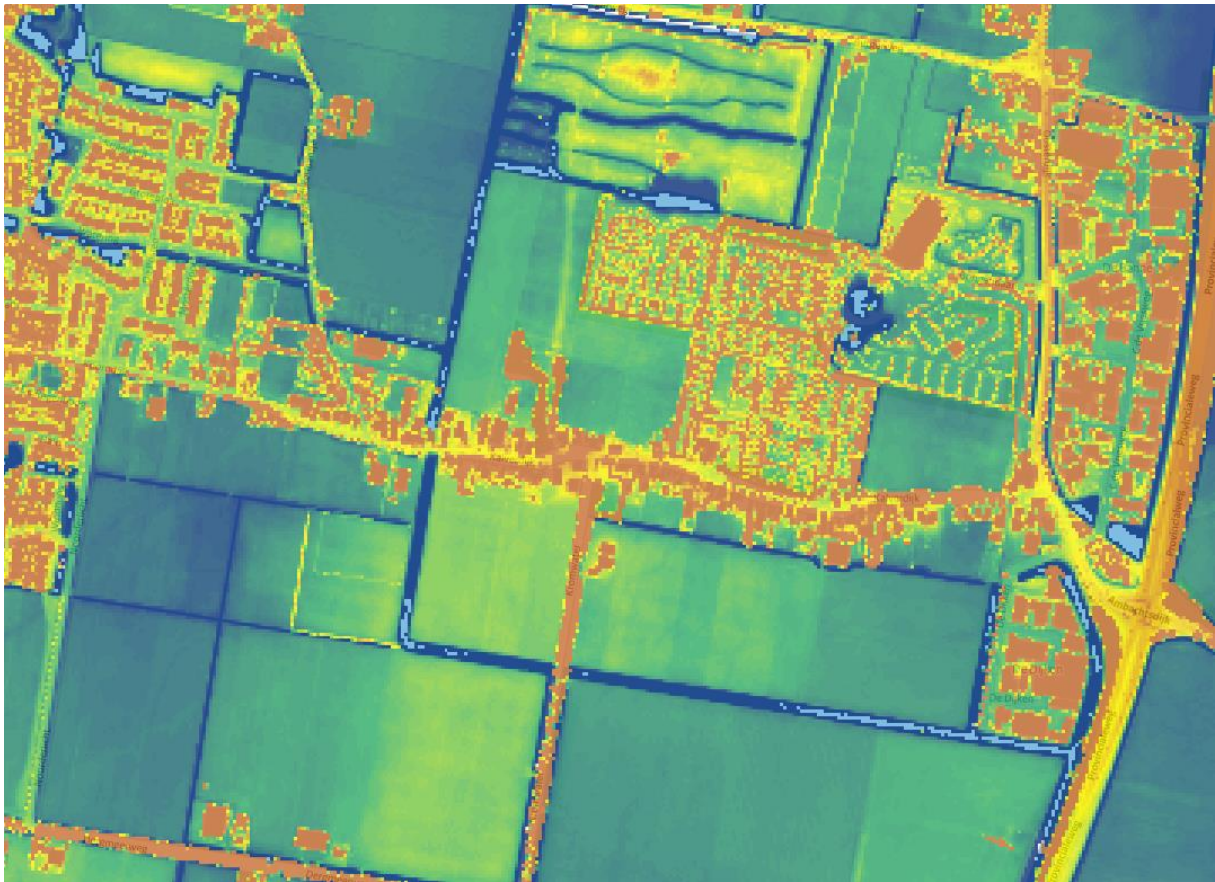
Vanaf 1000 n. Chr. begint de kust echter te verstuiven en ontstaan er duinen die grote delen van het kwelder- en veengebied afdekken. Ook de afwatering komt hierdoor in de knel. Een stijgende zeespiegel en een, door agrarische bewerking dalend landschap, zorgen voor overstromingen in het estuarium van de Rekere/Zijpe. De oudste overstromingen zorgden voor de afzetting van een zeer zware klei (pikklei) op het oude landschap. In deze periode zijn de eerste kaden en (lage) dijkes aangelegd langs het bestaande, deel nog natuurlijke, afwateringssysteem. In de twaalfde en dertiende eeuw was er echter sprake

van hevige overstromingen waardoor grote delen van het landschap werden afgedekt door een dikke laag zavelige klei.

In de Geestmerambacht waren met name de noordwestelijke delen het sterkst onderhevig aan overstromingen en werden veel oude woonplaatsen opgegeven. Waar dat niet het geval was, zoals in Warmenhuizen, werden woonplaatsen opgehoogd tot terpen en werden landerijen beschermd door ze te omgeven door (lage) kades. Kort na 1300, als de Westfrieze Dijk definitief is gesloten, komt er een eind aan de afzetting van zeeklei.

Afb 6. De geologische toestand in de Geestmerambacht rondom Kalverdijk. Du Burck 1957. De stip geeft de huidige plaats aan op de hoek van het Kromwater, een weg die tijdens de verkaveling van de jaren 1970 is aangelegd. De dijk loopt ter plekke door een gebied met zware klei die op haar beurt weer op kwelderklei ligt. In het bruingekleurde gebied ten zuiden 'dagzoomt' mogelijk de kwelderklei die in de ondergrond van het plangebied aanwezig is.

Afb 7. Print screen van het Actueel Hoogtebestand Nederland waarop zichtbaar is dat de Kalverdijk op een relatief hoog gedeelte land bevindt. De dijk zelf ligt op ongeveer NAP, terwijl het land direct ten zuiden al weer 80 cm lager ligt. De blauw gekleurde gebieden liggen anderhalve meter onder het niveau van de dijk.

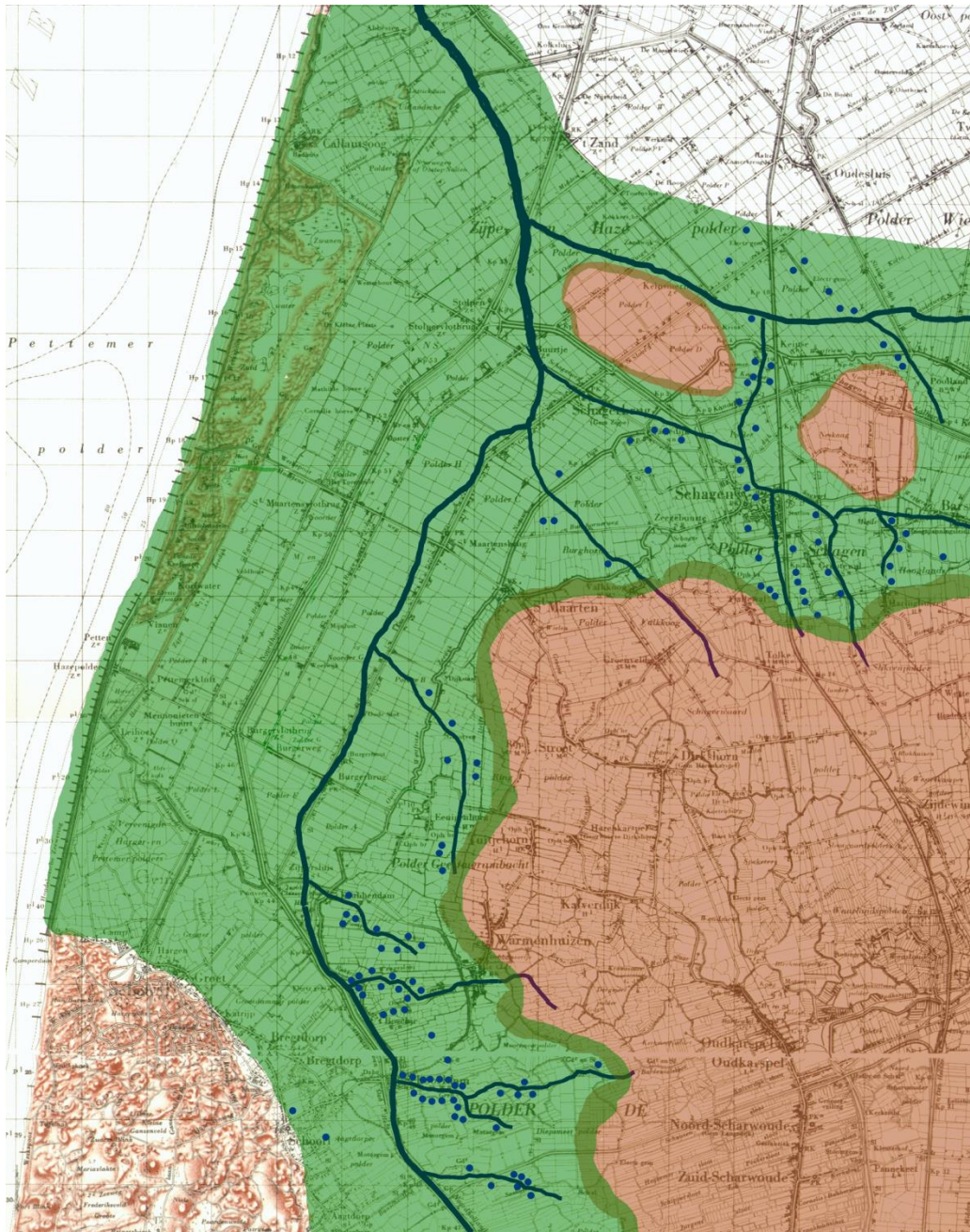
2.2 Historische ontwikkeling van de Geestmerambacht

2.2.1 Prehistorie en Romeinse Tijd

Het gebied dat beheerst werd door de invloed van het Gat van Bergen, kwam na 1200 BC in een rustige situatie; zee invloed was zeer gering en in de diepste gedeelten, die vol water stonden of erg vochtig waren, ontstonden rietmoerassen, die na verloop van tijd begroeid raakten met rietbos en vervolgens met veenmos. Op de flanken van de droge kwelders kon worden gewoond, hetgeen is aangetoond door verspreid voorkomend materiaal uit de Late Bronstijd.² Waarschijnlijk is toen al een voorloper van de Rekere van belang geweest voor de afwatering van het gebied, toen nog naar het zuiden toe. De bewoningsmogelijkheden dicht in de buurt van de voormalige kwelder waren goed, maar toen het zeewaterniveau weer steeg, stagneerde de natuurlijke afwatering en verdween de bewoning. Door de nattere omstandigheden kon het veengebied zich verder uitbreiden en ontstonden er zelfs hoge veenkussens die volgezogen zaten met water en plantenresten. Pas in de eerste eeuwen voor de jaartelling functioneerde de afwatering beter en liep nu naar het noorden toe in de richting van Schagen en verderop tot boven Callantsoog waar zich de monding (de Sipe) bevond. Op de kust tussen Bergen en Hargen waren altijd mensen blijven wonen en die konden zich rond 100 v. Chr. vestigen aan de oostzijde van de Rekere, daar waar het hoogveen door kleine beken werd ontwaterd. De bewoning wist zich in de omgeving van de Rekere gedurende vele eeuwen te handhaven, maar verdwijnt daar waarschijnlijk even voor 300 n. Chr. wegens hernieuwde wateroverlast.

² Collectie Schermer waarneming 92: 111.790/524.575

In de Geestmerambacht zijn tientallen nederzettingsterreinen uit de Late IJzertijd en de Romeinse Tijd bekend.³

Afb 8. Reconstructiekaart van de bewoning uit de Late IJzertijd en de Romeinse Tijd; duidelijk is te zien dat er in de nabijheid van water werd gewoond, omdat daar de afwatering van het veen het beste was. Het gehele oosten van de Geestmerambacht bestond uit ontoegankelijke hoogveen moerassen. Diederik 2002.⁴

³ Van de Beek 1995

⁴ Alle nederzettingplaatsen in de Geestmerambacht zijn geënt op de bevindingen van Schermer – zie literatuur. Volgens de nieuwste inzichten is het heel goed mogelijk dat een deel van de Zijpe niet het uiterlijk

2.2.2 Vroege Middeleeuwen

Hoewel continuïteit van bewoning niet valt uit te sluiten, zijn daar echter nog geen concrete bewijzen voor te vinden, zodat mag worden aangenomen dat het gehele (veen)gebied achter de kust enige tijd onbewoonbaar is geweest.⁵ De bewoners van de kust gingen het blijkbaar goed, want al in de zevende eeuw was de streek tussen Bergen en Hargen dusdanig dicht bevolkt, dat men zich wederom aan de oostoever van de Rekere vestigde. Het is voorlopig nog de vraag of dat stelselmatig en volgens een bepaald stramien gebeurde. De ‘rommelige’ indeling ten oosten van Warmenhuizen, doet vermoeden dat daar al aanwezige landschappelijke factoren de verkaveling beïnvloedden. Voor het overige zijn, vooral aan de noordzijde van het dorp de oorspronkelijke Oost-west lopende kavelstructuren goed herkenbaar op kaarten en (lucht)foto's. Deze verkaveling zet zich ook door tot aan het plangebied en de ligging van de dijk – pal west – oost – hangt samen met de west-oost lopende oorspronkelijke verkaveling.

van een rivier had, maar nog bestond als een oud getijdebekken, dat moeras was in een regressiefase, maar vol liep met zout water in een regressiefase.

⁵ Diederik 2002 p 37

Afb 9. Herkenbare Oost-west lopende kavelinrichting.(opname 1938) Van de Korendijk/Kalverdijk loopt een 'Laan' naar Kerkbuurt. Deze laan doorkruist de oudere verkaveling.

2.2.3 Late Middeleeuwen

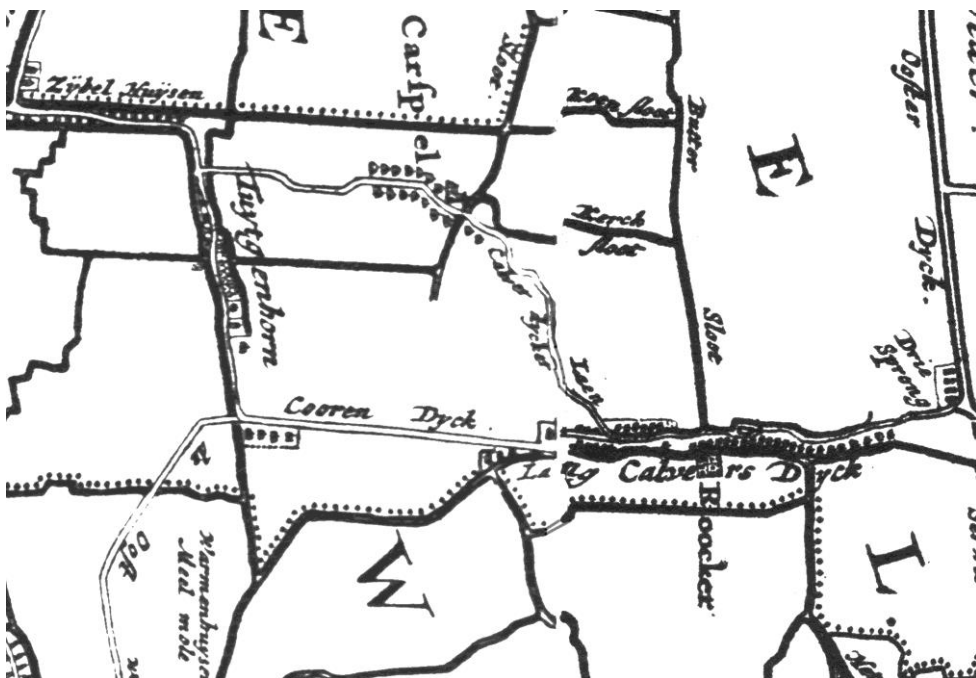
De situatie in Warmenhuizen is blijkbaar als een tijdje anders dan elders in de Geestmerambacht. In Warmenhuizen is men al vrij vroeg begonnen met het ophogen van de woonplaatsen tot terpen. Deze plaats lag het dichtst bij de Rekere die blijkbaar nog een 'makkelijke' verbinding met de zee had.

Bij onderzoek in de Hartendorp bleek bijvoorbeeld, dat al in de Vroege Middeleeuwen verhoging en verharding van het woonvlak ter hand werd genomen. De meeste terpen daar zijn dus ontstaan uit 'vlaknederzettingen'. De overstromingen die zijn begonnen in de vroege twaalfde eeuw, hebben hun hoogtepunt in 1248 en 1287 als noordelijk van Warmenhuizen bijna alle land onderloopt. De Warmenhuizers verbinden vervolgens de al aanwezige terpen door een kade, waardoor bescherming tegen het zeewater uit het westen wordt gewaarborgd. Intussen is men dus slechts in staat om door kaden en dijken ongewenst water buiten te houden, maar is men nog niet bij machte om water weg te malen. Dit gebeurt pas kort na 1400 als Floris van Alkemade in Alkmaar een nieuwe vinding demonstreert: de wind-watermolen.

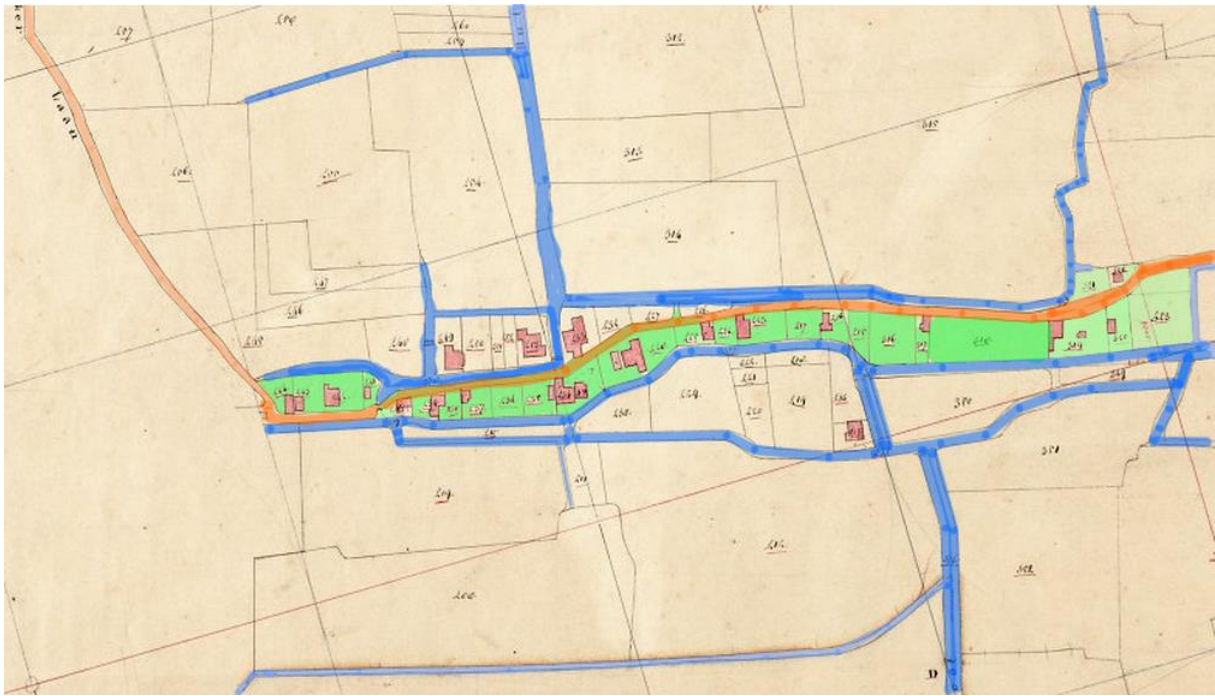
De situatie aan de Kalverdijk is een wezenlijk andere: het gebied bevindt zich in de grenszone van Warmenhuizen met Harenkarspel. Deze grenszones waren vrij breed en werden door bewoners van beide bannen gebruikt als weide of hooiland. In intensief bewerkte veengebieden daalde het maaiveld sterk; in de 'heeringen', zoals de grensstroken werden genoemd, was dat niet het geval. In de overstromingsperiode van de twaalfde en dertiende eeuw zochten veel inwoners hun toevlucht tot de hogere delen in het land. Het ligt voor de hand om het ontstaan van de bewoning en het aanleggen van de dijk in de dertiende eeuw te plaatsen.

Afb 10 Kaart van rond 1570 van Adriaan Anthonisz met daarop het zeer herkenbare wegenpatroon en vele huizen op de 'Calverdijck'.

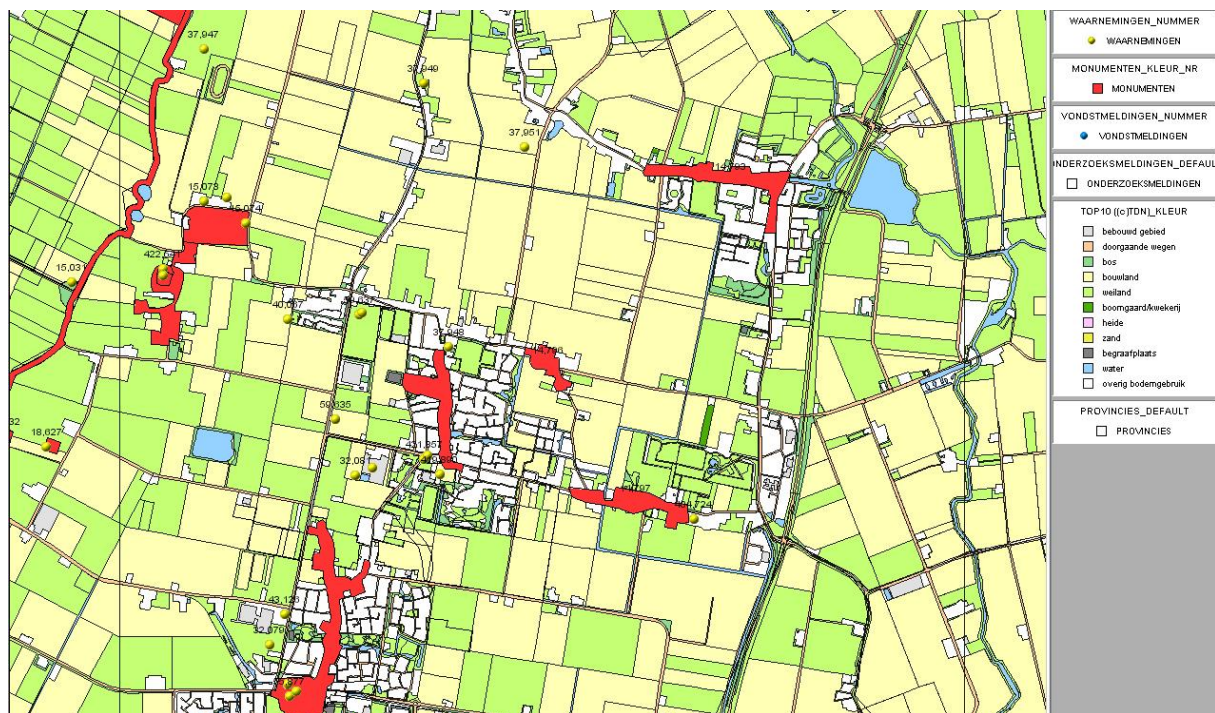
Afb 11 Kaart van Uitwaterende Slijsen van Kennemerlandt ende Westfriesland 1680. De kaartbladen sluiten niet geheel op elkaar aan, maar goed is te zien dat de bebouwing aan de 'Lang Calvers Dyck' behoorlijk dicht was in de zeventiende eeuw

Afb. 12. Kadasterkaart plm. 1823 met daarop het plangebied; in groen aangegeven de oude bebouwing en de dijkverhogingen waarlangs en waarover nu de Kalverdijk loopt. Duidelijk is te zien dat zich nauwelijks bebouwing in de polder bevindt.

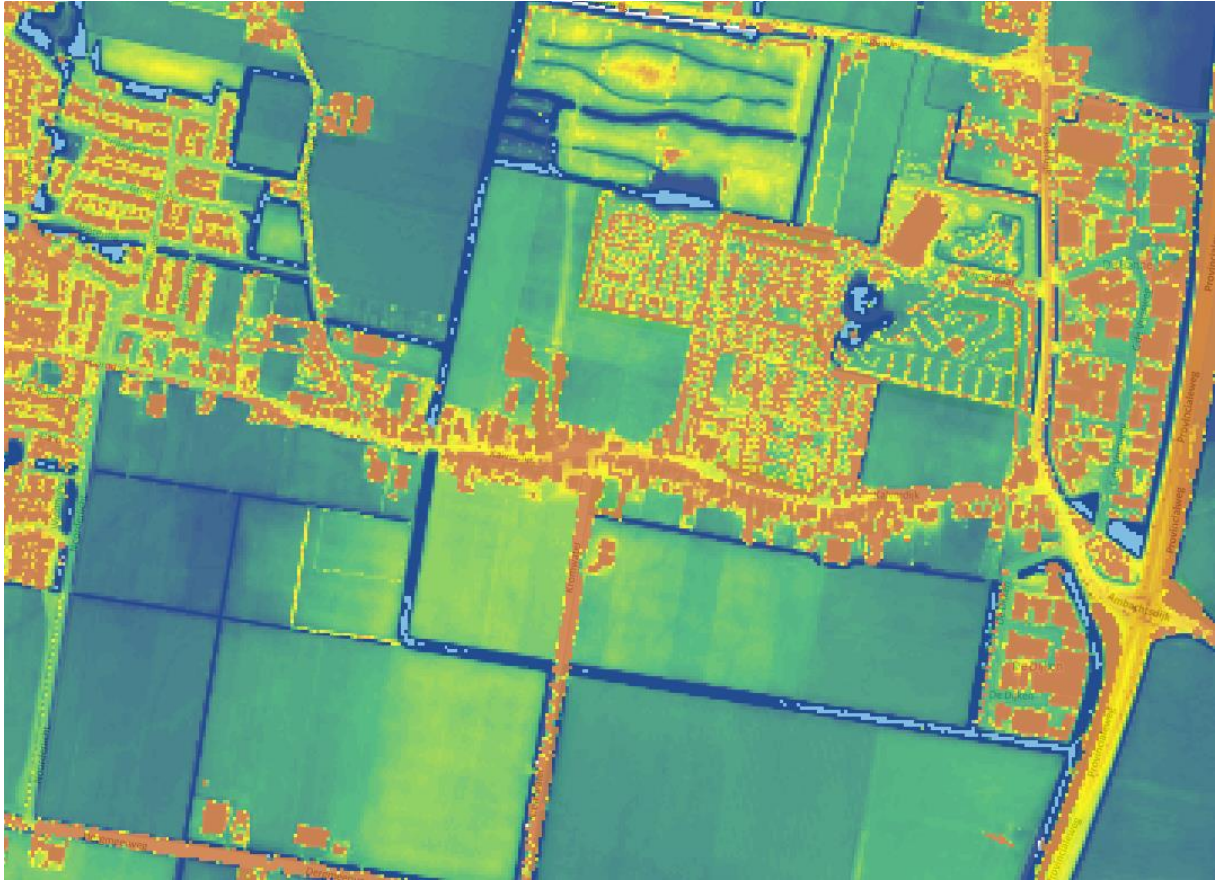
3.1 Bekende archeologische waarden

Zoals hiervoor al werd gezegd, is het dorp ontstaan als hooggelegen oud grensgebied tussen Harenkarspel en Warmenhuizen. Ten tijde van de grote overstromingen van de twaalfde en dertiende eeuw, werd de behoefte aan droge voeten nijpend en vestigde men zich op terpen, langs en op bestaande kaden en dijken. Dit levert in grote delen van Noord-Holland de kenmerkende lintbebouwing op. Er maar een keer archeologisch (boor)onderzoek gedaan in de Kalverdijk zelf, zodat de precieze ouderdom een kwestie van redeneren is; de vondstmelding 404.724 betreft een booronderzoek in het meest oostelijke deel van de (beschermde) dijk en daar werd geconstateerd dat de dijk waarschijnlijk in een keer is opgeworpen. Wel werd op dat perceel veel bewijs gezien voor bewoning uit de Late Middeleeuwen en, vooral, de Nieuwe Tijd.⁶

Afb. 13 Uitsnede uit Archis2, waarop te zien is dat de kernen van alle dorpen een speciale, hoge, archeologische status hebben. Zie tekst voor verklaring.

⁶ Zie ook de bijlage Beleidsnota cultuurhistorie op blz 97.

Afb. 14 Hoogtebestand van de Kalverdijk en omgeving, waarop is te zien dat de dijk over een iets hogere zone (hoe meer geel, hoe hoger) is aangelegd. Dit betreft het gebied van zware klei op kwelderafzettingen op de kaart van Du Burck en de kwelderafzettingen direct ten zuiden van de Kalverdijk. Het hoogteverschil tussen de dijk en de blauwgekleurde gebieden, bedraagt ruim anderhalve meter!

4.0 Archeologisch verwachtingsmodel

Hoewel prehistorische bewoning in de omgeving van het plangebied tot nog toe niet is aangetroffen, lijkt de kans daarop voor het plangebied niet uitgesloten. Dit komt vooral door de aanwezigheid van de kwelderafzettingen die tot NAP reiken. Als deze afzettingen prehistorisch zijn, is bewoning goed mogelijk. In de kaartreconstructie van afbeelding 8 is te zien dat in de Late IJzertijd en de Romeinse Tijd het plangebied waarschijnlijk deel uitmaken van een hooggelegen veengebied en dat in die periode bewoning minder waarschijnlijk is. Hetzelfde kan worden gezegd over de Vroege Middeleeuwen: het feit dat de Kalverdijk in een perifere zone lag (de brede, onbebouwde) grensstrook, maakt het niet erg waarschijnlijk dat sporen uit deze periode aanwezig zijn.

Het meest voor de hand ligt dat de mens in de late twaalfde, maar zekerder in de dertiende eeuw de grensstrook als iets hoger gelegen grond, heeft benut voor de aanleg van een verbindingskade tussen het oude dorp Harenkarspel – ook wel Kerkbuurt genoemd – en de ‘Groenedijk’ oftewel Ambachtsdijk, die het gebied aan de oostzijde beschermd tegen het water. Op de oudste kaarten is op de Kalverdijk al een aanzienlijke bebouwing aan te wijzen en, meer specifiek op de planlocatie, een successie van boerderijen op een vrij ruim kavel.

Te verwachten valt dan ook dat sporen van bewoning en behuizing worden aangetroffen op een ophogingspakket van de dijk, vanaf de (late) dertiende eeuw, voortgaand tot in de Nieuwe Tijd. De jammerlijke sloop van het oude pand met machinale grond doorwoeling had nooit mogen plaatsvinden zolang de kansen van de aanwezigheid van archeologische resten nog niet zijn onderzocht. Het is echter niet de eerste keer dat dit is gebeurd.

5.0 Conclusie en aanbeveling

Resten van huizen, waterputten en afvallagen uit de dertiende eeuw tot in de Nieuwe Tijd zijn vrij zeker te verwachten op het terrein. Zoals elders in de regio het geval is, zal de Kalverdijk benut zijn als vestigingsplaats vanaf de periode van overstroming van het gebied in de twaalfde en dertiende eeuw.

Bestudering van oude kaarten laat zien dat er een successie van boerderijen binnen het plangebied heeft gestaan en dat die hun sporen hebben nagelaten. Het afval van de bewoners werd vaak benut voor het verder ophogen van het terrein en het dempen van onnutte waterputten en sloten. De verwachting is dan ook dat zowel sporen van huizen, als waterputten en sloten aanwezig zullen zijn.

Hoewel het niet duidelijk is wat voor schade de opruimwerkzaamheden van medio maart 2015 hebben aangericht, kan dit naar ons idee alleen maar worden vastgesteld door het aanleggen van een tweetal proefsleuven over de nieuwe bouwlocatie. Omdat niet duidelijk is wat voor verdere verstoring van het terrein in de toekomst gaat plaatsvinden, wordt vooral nog geadviseerd het proefsleuvenonderzoek te beperken tot de huidige bouwlocatie. Omdat het gehele perceel archeologische resten kan bevatten, zal in de toekomst opnieuw rekening moeten worden gehouden met de gevolgen van verstoring door bouwactiviteiten.

Het proefsleuven onderzoek dient te worden uitgevoerd door een gecertificeerd bedrijf met opgravingsbevoegdheid en zal moeten geschieden aan de hand van een nog op te stellen Programma van Eisen

6.0 Gebruikte literatuur

Beleidsnota Cultuurhistorie Gemeente Harenkarspel, vastgesteld in juli 2012.

Bestemmingsplan Bedrijventerreinen. Vastgesteld 6 nov 2012, Gemeente Harenkarspel.

Bestemmingsplan Landelijk Gebied Harenkarspel. Vastgesteld.

Blom, J.M. (ADC ArcheoProjecten) (2012-10-22)
Dorpsstraat 194 te Warmenhuizen (gemeente Harenkarspel) Een Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek.

Cock, J.K. de, 1965: *Bijdrage tot de historische geografie van Kennemerland in de middeleeuwen op fysisch-geografische grondslag*, Arnhem.

Diederik, F. 1989. *Archeo-logica, de archeologie van het noorden van Noord-Holland in historisch en landschappelijk perspectief*. Schoorl.

Diederik, F. 1991. De kerk in het midden. *Westerheem* 40 , p. 260-265
(onderzoek naar de oude grenzen van Harenkarspel)

Diederik, F. 1991. *De archeologie van de Zijpe*. In: *Zijper Historie Bladen*, 9e jaargang, nr. 1, pag. 10 - 17.

Diederik, F., 2014: *Wamenhuizen, Trambaan. Bureauonderzoek en verkennend veldonderzoek naar de archeologische waarde van het bedrijventerrein 'Trambaan' te Warmenhuizen, Schagen* (Archeocultura rap- port nr. 110).

Esser, E. (2005-01), *Dierlijke resten uit de terp Hartendorp van Warmenhuizen*.

Halverstad, R.N. (ADC ArcheoProjecten) (2013-01), *Harenkarspel Warmenhuizen Dorpsstraat 194 Opgraving*.

Rooij, J.A.G. van (2012-08-21), *Harenkarspel Warmenhuizen Oudevaart-Zuid Booronderzoek*.

Salomons, K.T. 2014. *Een karterend proefsleuvenonderzoek op het BEJO zaden terrein, Trambaan 2a te Warmenhuizen, gemeente Schagen.* Hollandia rapport 492

Schermer, A. 1969a. *Geestmerambacht II. Beschrijving van vondsten en waarnemingen tijdens de herverkavelingswerken gedaan in het zg. blok 1968 in hoofdzaak aangaande de eerste eeuwen van de jaartelling.* W.F.O.N. 36, p. 172-190.

Schermer, A. 1971. *Geestmerambacht III. Verslag van vondsten en waarnemingen gedaan tijdens de herverkavelingswerken in het blok 1969 etc. etc.* W.F.O.N. 38, p. 144 - 160.

Smit, B.I. (2002), *Plangebied Stationsstraat te Warmenhuizen, gemeente Harenkarspel.*

Soonius, C.M. (1999), *Woningbouwlocaties Tuitjenhorn en Warmenhuizen, gemeente Harenkarspel.*

Vaars, J.P.L. 2003. *Archeologisch booronderzoek Kalverdijk 63, Tuitjenhorn.* Hollandia reeks 15.

Verboom-Jansen, Msc M. (Archaeological Research & Consultancy) (2012-08-23), *Een archeologisch bureau-onderzoek en verkennend inventariserend veldonderzoek door middel van boringen aan de Warmenhuizerweg te Warmenhuizen, gemeente Harenkarspel (NH).*

Waldus, W.B. (2005), *Warmenhuizen Hartendorp.*

Woltering, P.J. 1975 t/m 1990. *Archeologische kroniek van Noord-Holland over 1974 t/m 1989.*

Holland, regionaal-historisch tijdschrift, in de oktober nummers.

Digitale archieven

<https://easy.dans.knaw.nl> voor wetenschappelijke archeologische rapporten.

www.watwaswaar.nl Website met hoogwaardige scans van de kadastrale minuutplannen (rond 1820/1830) van Nederland.

www.beeldbanknh.nl Website met zeer divers historisch beeldmateriaal met Noord-Hollandse thema's, zoals kaartmateriaal, ansichten, schetsen, schilderijen en foto's.

www.ahn.nl Website Actueel Hoogtelijnenbestand Nederland.